

TÜRKİYE'DE KATILIM BANKACILIĞI SEKTÖRÜ BAĞLAMINDA FİNANSAL GELİŞMELER, ENFLASYON VE EKONOMİK BÜYÜME İLİŞKİSİNİN İNCELENMESİ¹

Ömer Fazıl EMEK²

Faruk DÜŞÜNCELİ³

ARTICLE INFO

Article history:

Received 23 Nov 2021

Accepted 7 Dec 2021

JEL classification:

B22

C22

E31

Keywords:

Economic Growth

Inflation

Financial Development

Participation Banking

Islamic Banking

ARDL

MAKALE BİLGİSİ

Makale Geçmişi:

Geliş Tarihi: 23 Kasım 2021

Kabul Tarihi: 7 Aralık 2021

JEL kodu:

B22

C22

E31

Anahtar kelimeler:

Ekonomik Büyüme

Enflasyon

Finansal Gelişme

Katılım Bankacılığı

İslami Bankacılık

ARDL

ÖZET

Türkiye'de bir nevi niş bir alan olarak görülen katılım bankalarının son yıllarda geleneksel bankacılık ve finans sektörünün içindeki payını artırması ile bu bankacılık faaliyetlerinin ekonomik büyüme üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olup olmadığı sorusu anlam kazanmaktadır. Literatürde son yıllarda şekillenmeye başlayan bu soru, yapılan bu çalışmada Türkiye örneğinde cevap aramaktadır. Aynı zamanda enflasyonun ekonomik büyüme ile olan ilişkisi de literatürün popüler konuları arasındadır. Türkiye'de uzun yıllardır yaşanan yüksek ve kronik enflasyonun ekonomik büyüme üzerindeki etkisini yeniden gündeme getirmek literatüre bir kez daha katkı sağlamak açısından önemlidir. Bu çalışmanın amacı, Türkiye'de katılım bankacılığı bağlamında finansal gelişmelerin ve enflasyonun ekonomik büyüme üzerindeki etkisini tespit etmektir. Bunun için 2006 ile 2021 yılları arası çeyreklik verilerden oluşan gayri safi yurt içi hasıla (GSYH), katılım bankaları tarafından özel sektöre kullanılan toplam krediler ve tüketici fiyat endeksi (TÜFE) değişkenleri ele alınmıştır. ARDL sınır testi yaklaşımı ile elde edilen bulgulara göre katılım bankalarının özel sektöre sunmuş olduğu kredilerin ekonomik büyüme üzerindeki etkisi pozitif, enflasyonun ekonomik büyüme üzerindeki etkisi ise negatiftir. Bu bulgular literatüre genel olarak paralellik göstermektedir.

ABSTRACT

With participation banks increasing their share in the traditional banking and finance sector in recent years, the question of whether these banking activities have a significant impact on economic growth becomes meaningful. This question, which has started to take shape in the literature in recent years, seeks an answer in the example of Turkey in this study. At the same time, the relationship between inflation and economic growth has been among the popular topics of the literature. Bringing the impact of high and chronic inflation, which has been experienced for many years in Turkey, on economic growth is important in terms of contributing to the literature once again. The aim of this study is to determine the effect of financial developments and inflation on economic growth in the context of participation banking in Turkey. For this, the variables of gross domestic product (GDP), which consists of quarterly data between 2006-2021, total loans extended by participation banks to the private sector, and consumer price index (CPI) are discussed. According to the findings obtained with the ARDL bounds test approach, the effect of loans offered by participation banks to the private sector on economic growth is positive, while the effect of inflation on economic growth is negative. These findings are generally parallel to the literature.

¹ Bu çalışma, 17-18 Haziran 2021 tarihleri arası Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi tarafından düzenlenen Uluslararası İslam Ekonomisi, Finansı ve Bankacılığı Sempozyumu, "Türkiye'de Katılım Bankacılığı Sektörü Bağlamında Finansal Gelişmeler ile Enflasyon Arasındaki İlişkinin İncelenmesi" isimli özet metin sunumunun genişletilmiş halidir.

² Dr. Öğr. Üyesi, Mardin Artuklu Üniversitesi, Nusaybin Meslek Yüksekokulu, Dış Ticaret Programı, omerfazilemek@artuklu.edu.tr, ofemek@gmail.com, orcid:0000-0003-4429-8892

³ Dr. Öğr. Üyesi, Mardin Artuklu Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü, farukdusunceli@artuklu.edu.tr, orcid:0000-0002-2368-7963
DOI: 10.53839/aifd.1027102

1.GİRİŞ

19. yüzyıldan itibaren finansal piyasalardaki gelişim ve genişleme, bununla birlikte reel piyasalara gösterdiği uyum, finansal gelişme ile ekonomik büyüme arasındaki bağlantıya dair çeşitli yaklaşımların ileri sürülmesine yol açmıştır. Finansal aracılık işlevi gören bankalar, sermaye piyasaları ve diğer finansal araçlardaki gelişimin üretken yatırım alanlarına yönlendirilmesiyle ekonomik büyüme üzerinde etkili olabileceği yönündeki fikirler de zamanla güçlenmiştir (Bilman, 2020). Ayrıca finansal enstrümanlar, hizmet çeşitliliği ve finansal kurumların sayısı da artmış; sistem yaygınlaşmış ve derinleşmiştir. Bu nedenle ekonomik büyümenin kaynakları arasında finansal gelişme ve derinleşmenin varlığından söz etmek yanlış bir değerlendirme olmayacaktır. Bu yönüyle finansal sistem ve bu alandaki araçların kullanımından doğan gelişmelerin ekonomik büyüme üzerindeki etkisine yönelik araştırmalar literatürde uzun yıllardır tartışılmakta ve iktisat yazınının popüler konuları arasında yer almaktadır.

Modern anlamda bankacılık ve finans sistemi, her ne kadar 19. yüzyıl sonrası yaygınlaşsa da bu sistemin yüzyıllardır var olduğu bilinen bir gerçektir. Benzer şekilde geleneksel bankacılık ve finans sistemine alternatif olarak ortaya çıkan İslami finans sisteminin de ilkeleri, her ne kadar İslam kadar eski olsa da modern anlamdaki serüveni ortalama 50 yıllık bir sürece dayanmaktadır. Ancak başlangıcından itibaren bu endüstri olağanüstü bir gelişim sergilemiştir. Toplam varlıkları ile her geçen dönemden daha hızlı oranlarda büyüyen bu sektör, bugün yalnızca Müslüman nüfusunun çoğunlukta olduğu ülkeler de değil ABD, Avrupa ve pek çok gelişmiş ülke ve piyasalarda dikkat çeken bir konuma erişmiştir (Rafay, 2017). İslami bankacılık ve finans sisteminin kısa dönemde bu denli gelişim sağlaması aynı zamanda reel ekonomi üzerinde sağladığı katkının ne boyutta olduğu sorusunu gündeme getirmiştir.

Geleneksel sisteme alternatif olarak ortaya çıkan bu yeni oluşumda, geleneksel sistemin ana işteğal konusu olan faizli işlemlerin, İslami ilkeler gereği

herhangi bir rolü bulunmamaktadır. Fon toplama ve kullandırmada kar/zarar paylaşımı esasına dayanması ve bunun yanında bir dizi ayırt edici uygulamaları, bu sistemi geleneksel sistemden temelden ayıştırmaktadır. İslami bankaların reel ticareti fonlayan uygulamaları ve bunun verimliliğe doğrudan katkı sağladığına dair iddialar, son yıllarda ampirik sınamalara konu olmaktadır. Bu bakımdan İslami bankacılık ve finans sisteminin ekonomik büyüme üzerindeki etkisini tespit etmek literatüre katkı sağlamak açısından önem arz etmektedir.

Bunun yanında enflasyon ile ekonomik büyüme ilişkisi de literatürün ilgi çeken konuları arasında olup İkinci Dünya Savaşından sonra konunun irdelenmeye başlandığı görülmektedir. Yüksek büyüme/düşük enflasyon oranlarının sergilendiği bu dönem itibariyle enflasyonun ekonomik büyümeyi olumsuz etkilemediği, hatta bazı etki kanalları ile pozitif yönde etkilediğine dair görüşler hakimdir. Ancak ilişki hakkındaki bu eğilim, 1970 yılı sonrası enflasyon oranlarının yükselmesiyle değişti, enflasyon ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkinin negatif yönlü bir seyir izlediğine yönelik fikirler ağırlık kazandı. 1990 yılı ve sonrası ise enflasyon seviyesine göre eşik değerler belirlenerek enflasyon ile ekonomik büyüme arasında doğrusal olmayan ilişkinin varlığı sınıandı ve konu hakkındaki tartışmalar günümüze değin devam etti. Türkiye'de de konu hakkında yapılan araştırmalarda benzer eğilimler mevcuttur. 1980 sonrası ilişki hakkında araştırmaların yoğunlaştığına rastlanılmaktadır.

Finansal gelişmeler ile ekonomik büyüme, enflasyon ile ekonomik büyüme ilişkileri hakkında bahsedilen literatür geçmişinden yola çıkılarak ekonomik büyüme üzerinde hem finansal gelişmelerin hem de enflasyonun Türkiye'de ne yönde etki oluşturduğu sorusu merak uyandırmıştır. Finansal gelişmeler konusunun katılım bankacılığı bağlamında değerlendirilmesi ise bu çalışmayı farklılaştıran özelliklerden biridir. Bu bağlamda çalışmanın amacı, Türkiye'de 2005 ile 2021 yılları arası katılım bankacılığındaki finansal gelişmeler ve enflasyonun ekonomik büyüme üzerindeki etkisini tespit etmektir. Bunun için

değişkenler arasında uzun ve kısa dönem ilişkilerini belirlemeye yönelik ekonometrik yöntemlerden biri olan ARDL sınır testi yaklaşımı kullanılmıştır.

Bu çalışmanın ilk bölümü, ele alınan değişkenler arasındaki ilişkinin teorik geçmişine ayrılmıştır. Bu bölümde ayrı ayrı finansal gelişmeler ile ekonomik büyüme, enflasyon ile ekonomik büyüme ilişkilerinin teorik arka planları kapsamlı bir şekilde irdelenmiştir. Daha sonraki bölümde ampirik literatür kısmına yer verilmiş, farklı yönde elde edilen bulgu çalışmaları sınıflandırılarak karşılıklı değerlendirilmiştir. Üçüncü bölümde ise temin edilen verilerden ampirik uygulama yapılmış ve ulaşılan bulgular analiz edilmiştir.

2.KURAMSAL ÇERÇEVE

2.1.Finansal Gelişmeler İle Ekonomik Büyüme İlişkisine Dair Teorik Çerçeve

Finansal alandaki gelişmelerin ekonomik büyüme ve kalkınmadaki önemine dair teorik literatürde geniş bir alan bulunmaktadır. Şimdiye kadar öne sürülen görüşler değerlendirildiğinde finansal gelişme ile ekonomik büyüme arasındaki ilişki hakkında başlıca hipotezlerin şekillendiği görülmektedir. Bunlar arasında sıklıkla "arz temelli" veya "arz öncüllü" hipotez ön plana çıkmaktadır. İlk olarak Schumpeter (1911) tarafından dile getirilen bu görüşe göre finansal gelişmelerin ekonomik büyüme üzerinde pozitif yönlü bir etki oluşturduğu, ekonomik büyüme ve kalkınmadaki itici gücün finans sektörünün sağladığı krediler vasıtasıyla gerçekleştiği belirtilmiştir. İkinci olarak Robinson (1952), reel sektördeki hareketliliğin finans sektörünü etkileyeceği "talep temelli" veya "talep öncüllü" hipotezi geliştirmiştir. Üçüncü görüş ise Patrick (1966)'in "karşılıklı bağımlılık" hipotezine dayanmaktadır. Buna göre finansal gelişmeler ile ekonomik büyüme birbirlerine bağımlı olup meydana gelen gelişmelerden karşılıklı olarak etkilenmektedir. Konu hakkında şimdiye kadar yapılan araştırmalar, genel itibarıyla ileri sürülen bu hipotezlerin sınanması üzerine gerçekleşmiştir.

İslami bankacılık ve finans, küresel olarak her ne kadar gelişimini büyük ölçüde sağlamış olsa da reel

ekonomiye katkı sağlamadaki rolüne dair yapılan çalışmalar görece az kalmıştır. İslami bankaların ve finansın giderek artmakta olan varlığı ile birlikte konu hakkında şekillenmeye başlayan literatür, bu yapının ekonomik büyüme ve kalkınmadaki önemine vurgu yapmaktadır (Kassim, 2016). İslami bankacılığın geleneksel bankacılığa göre temel ve diğer bazı farklılıklardan kaynaklanan özellikleri gereği ekonomik büyüme üzerinde de potansiyel bazı etkiler gösterebileceği belirtilmektedir. Goaid ve Sassi (2010)'ye göre İslami finansman yönteminin en belirgin özelliği, reel ekonomi ile ilişkilendirilen gerçek mal ve hizmetlerin fonlanması ile doğrudan ve ayrılmaz bağlantısıdır. Yalnızca girişimcinin geri ödeme kabiliyetine odaklanan geleneksel sistemin aksine İslami finans ve bankacılık sistemi, üretken projelerin karlılığına odaklanır. Bu bakımdan İslami bankalar, üretim sürecine daha fazla sermaye kredisi sunarak ekonomik büyümeye öncülük etmektedirler. Geleneksel bankalar ise risk sermayesi ihtiyaçlarına yeteri kadar cevap vermemekte, genel olarak kısa vadeli ve bireysel kredilere odaklandığından ekonomik büyüme üzerinde gerçek potansiyelini yansıtmamaktadırlar. Bunun yanında İslami bankaların para yaratamayacağı dolayısıyla enflasyonist olmadığı; konvansiyonel sistemde dışsal bir şok nedeniyle varlıkların değer kaybının banka öz sermayesinden karşılandığı ancak İslami bankacılıkta böyle bir durum karşısında yatırım mudileri tarafından riskin paylaşılması; geleneksel bankacılıkta borçlunun borcu ödeyememesi ile daha yüksek ceza faiz oranlarına maruz kalması, İslami bankacılıkta ise borç değeri, kar oranı ve kar marjının önceden belirlenmesi; geleneksel finans sisteminde proje finansmanı için en önemli kriterin, kredilerin geri ödenme kabiliyeti olduğundan bu sisteme daha ziyade zenginlerin erişebilmesi, İslami bankacılık ve finans sisteminde ise kar ve zarar paylaşımı gereği başarı potansiyeline sahip olan kesimlerin de finansman elde etme şansının bulunması gibi pek çok nedenlerle daha istikrarlı ve reel ekonomiye daha üretken bir katkı sağladığı ifade edilmiştir.

İslami bir finans sisteminin gelir dağılımında eşitliği teşvik eden sosyal adalete ve uzun vadeli ekonomik büyüme sürecine katkıda bulunmasını sağlayan bir diğer ayırt edici özelliği, kar paylaşımı ilkesidir (Kassim, 2016). "İslam'da kar paylaşımı, çok yönlü temel bir ekonomik kurumdur çünkü bu kurum aracılığıyla finans sektöründe faiz oranının varlığı tamamen kar paylaşım oranına bırakılır (Choudhury, 1992)." Finansal işlemlere dahil olan tüm ortaklar, girişimin riskini, kar ve zararını paylaşır ve hiç kimse önceden belirlenmiş bir kar elde edemez. Bu da yatırım mudilerinin bankaların karından pay almasına ve daha çok yatırımın desteklenmesine yol açmaktadır (Yazdan ve Sadr, 2012). "Paranın bir emtia olarak alınıp satıldığı klasik bankacılığın aksine İslami bankacılık, reel varlığa dayalı faizsiz bankacılık sistemidir. Bu sistemdeki riskler, ortaklık, müşterek mülkiyet, kiralama ve satış ilkesine göre borç veren ve borç alan arasında paylaşılır. Para, yalnızca mübadele aracı olarak nitelendirilir (Daly ve Frikha, 2016)." Ancak İslami finans ve bankacılığın ekonomik büyüme üzerindeki etkileri hakkındaki açıklamalara rağmen bu alandaki çalışmalar çoğunlukla teorik ve kavramsal düzeyde kalmıştır. Veri temini noktasındaki kısıtlı imkanlar, İslami bankalara sahip çok az ülke olması ve bunların çoğunda da İslami bankaların hakim geleneksel bankacılık sisteminin içinde küçük bir konumda olması beklenen etkiyi net olarak ortaya koyamamaktadır (Kassim, 2016).

2.2.Enflasyon İle Ekonomik Büyüme İlişkisine Dair Teorik Çerçeve

Yüksek büyüme oranları ve düşük enflasyon seviyelerinin yaşandığı İkinci Dünya Savaşı sonrası ve özellikle 1960'lı yıllarda, bu ilişkinin pozitif olduğu yönünde kuvvetli bir görüş hakimdi. Konu hakkındaki literatürün ilk oluşumunu şekillendiren çalışmalar, Metzler (1951), Mundell (1963), Tobin (1965) ve Sidrauski (1967)'ye aittir ve bunlar daha sonra yapılan çalışmalarda ilişkinin pozitif olduğuna yönelik getirilen yaklaşımların temel dayanağını oluşturmuşlardır. Bu çalışmaların ortak özelliği, enflasyonun ekonomik büyümeyi artırması ile neticelenen süreci "parasal ilişkiler" bağlamında açıklamasıdır. 1930 yılında

"The Theory of Interest" isimli çalışmasında nominal faiz oranları ile beklenen enflasyon ilişkisini inceleyen Irving Fisher, nominal faiz oranları ile beklenen enflasyon oranlarının aynı oranda artmasından dolayı reel faiz oranlarında herhangi bir değişiklik olmayacağını tespit etmiştir. "Fisher hipotezi" olarak bilinen bu etkide açıktır ki uzun dönemli paranın tarafsızlığı görüşü hakimdi. Ancak Metzler (1951), paranın uzun vadede çıktığı etkileyebileceğinin ilk somut modelini sunmuş, Mundell (1963) ve Tobin (1965) ise enflasyondaki artışa nazaran nominal faiz oranlarında denk bir artışın olamayacağını, bunun da reel faiz oranlarında bir düşüşe neden olacağını öne sürmüşlerdir. Bu etkinin parasal bir maliyet çıkaracağını, ekonomik birimlerin paradan ziyade sermayeden yana tercihte bulunacağını ve böylece "portföy ikamesinin" gerçekleşeceğini belirtmişlerdir. Yani finansal bir varlık olan para tutmanın getirisi azalır ise varlıkların nispi bileşimi sermayeye doğru kayacaktır. Sonuç olarak enflasyon oranındaki bir artış denge sermayesini ve çıktığı artıracaktır. Benzer şekilde Sidrauski (1967) de paradan sermayeye doğru geçişin kurulu sermayenin fiyatını artırarak daha yüksek yatırım ve büyüme oranlarına, üretimde daha yüksek sermaye yoğunluğuna yol açacağı görüşünü savunmuştur.

Ayrıca bu yıllar enflasyon ile işsizliğin kısa dönemde ters ilişkili olmasından kaynaklanan ve bu sayede ekonomik büyümenin artışına yol açtığını öne süren Phillips eğrinin altın çağıydı. Benzer şekilde kalkınma teorileri de enflasyonun sermaye birikimi için kaynakları seferber etmenin herhangi bir yolu kadar iyi bir yöntem olduğunu öne sürmekteydi. Örneğin, İsrail ekonomisi, 1948-1973 yılları arasında yüzde 6-7 gibi enflasyon oranlarının yanında ortalama yüzde 10'luk bir büyüme sergilemiş, Latin Amerika ve Asya'daki bazı ülkeler aynı stratejiyi takip etmiş ve çift haneli enflasyonlarla birlikte yine kayda değer bir ekonomik büyüme sağlamıştı. Brezilya ise enteresan bir şekilde tek haneli enflasyondan çift haneli enflasyona geçtiğinde bile kişi başı gelirlerde artışın gerçekleştiği görülmüştü. Bu yıllarda yüksek ancak büyük ölçüde beklenen bir

enflasyonun, özellikle ücretlerin, döviz kurlarının ve tasarrufların enflasyona endekslenmesi ile maliyetlerin en aza indirilerek ödenmeye değer bir fiyat olarak kabul edildiği görülmektedir (Bruno ve Easterly, 1996).

1970'lerde büyüme modelleri üzerine yapılan çalışmalar kısır bir sürece girmiş, 1980'li yıllarda ise 1960'lı yılların aksine enflasyon ile büyüme ilişkisinin negatif yönlü olduğu görüşü savunulmuştur. Merkez bankaları tarafından enflasyonun kontrol altına alınarak başta fiyat istikrarını korumanın elzem olduğu bir dönem yaşanmıştır. Barro (1995), merkez bankalarının fiyat istikrarına yönelik giderek artan bir vurgu yaptığına, para politikalarının daha düşük ve istikrarlı bir enflasyon hedefine ulaşmaya yönelik olduğuna, merkez bankacıları ve araştırmacıların pek çoğunun, enflasyonun ciddi bir maliyet oluşturduğu fikrine değinmiştir. Çünkü yüksek ve belirsiz enflasyon oranları işletme ve hane halklarının performanslarını olumsuz etkiliyordu. Gylfason ve Herbertsson (2001), enflasyonun reel ve finansal sermaye getirileri arasında bir kama görevi yaparak likiditeyi, finansal derinliği, dolayısıyla verimliliği azaltmasıyla üretimi bozabileceğini, dahası reel faiz oranlarını genellikle sıfırın altına çekerek tasarruf ve yatırımın kalitesini düşüreceğini, böylece sermaye stokunun amortismanını hızlandırabileceğini belirtmiştir. Sonunda enflasyon, kırılğan banka ve finansal piyasalar gibi kusurlu kurumlar, kalıcı bütçe açıkları gibi sağlam olmayan politikalar, siyasal kargaşa ve etnik çekişme gibi diğer faktörleri tetikleyerek tasarruf, verimlilik ve ekonomik büyümeyi olumsuz etkilemekteydi. Ayrıca, Fischer (1983), enflasyonun üretim faktörlerinin etkinliğini azalttığını, olumsuz bir arz şokunun enflasyonda artışa ve bunun da kısa vadede büyüme oranının düşmesine neden olduğunu, Bruno ve Easterly (1996), ticaret hadleri, savaşlar, borç krizleri gibi arz şoklarının yanında daha az hissedilebilir arz şoklarının bile baskın bir faktör olduğunu, Andres ve Hernando (1999), enflasyonun büyüme üzerindeki birikim ve yatırım etkisinden yola çıkarak tam olarak öngörülebilir seviyelerde olsa dahi enflasyonun sermayenin

getiri oranını düşürdüğünü, yerli ve yabancı yatırımcıların güvenini sarstığını, beşeri sermayeye ve Ar-Ge'ye yatırımları engellediğini, verimlilik kanalı aracılığıyla toplam faktör verimliliğini azaltarak piyasa ekonomilerinin uzun vadeli makroekonomik performansını kötüleştirdiğini ifade etmişlerdir.

1990'lı yıllar ise enflasyon ile ekonomik büyüme arasında doğrusal olmayan bir ilişkinin varlığına dair tartışmanın başladığı dönemdir. Fischer (1993), bu ilişkinin seyrinin belirli bir eşik seviyesine kadar pozitif daha sonra ise negatif yönlü olduğunu ortaya koymuştur. Ona göre marjinal büyüme maliyetleri enflasyon arttıkça sabit kalmamaktadır. Düşük seviyelerden yükseğe doğru marjinal etki daha güçlüdür. Bruno ve Easterly (1996), ilişkinin pozitif olarak iddia edildiği 60'lı yıllarda enflasyonun yüksek oranlara çıkmadığı, yapılan ampirik çalışmalarda en fazla yüzde 20'ye kadarlık enflasyon gözlemlerinin gerçekleştiği, bu seviyeden sonra ise ilişkinin negatife yöneldiğini belirtmiştir. Ona göre yüksek enflasyon doğası gereği kararsızdır. Ekonominin artan endekslenmesi, fiyat seviyesini aşağı çeken nominal çıpayı zayıflatmakta ve bu nedenle ani hızlanmalara yatkın hale getirmektedir. Ülkeler bu kadar yüksek ve istikrarsız enflasyonlara tahammül edemezler. Buna karşılık yüzde 15 ile 30 arasındaki bir enflasyon oranı, ılımlı bir ekonomiyi uzun süre devam ettirebilecek bir aralığı temsil edebilir. Gillman, Harris ve Matyas (2004), doğrusal olmayan ilişkinin işsizliği hesaba katan modeller aracılığıyla açıklandığını ifade etmiştir. Ona göre düşük enflasyon seviyelerine sahip ekonomiler, doğal işsizlik oranının altındaki bir işsizlik oranına yaklaşma eğilimindedir. Bu da düşük işsizlik ve yüksek büyümeye yol açan bir etki kanalıdır. Hodge (2006), nominal ücretler ve diğer fiyatlar aşağı doğru sertlik gösteriyorsa düşük enflasyonun ekonomide yaşanan şoklara uyum sağlayabileceğini vurgulamıştır. Ayrıca ona göre düşük enflasyon, paranın bir değişim aracı, değer deposu ve hesap birimi işlevlerini tam olarak yerine getirmesine yardımcı olmaktadır. Ancak yüksek enflasyon, fiyat sinyalleme mekanizmalarını bozarak kaynaklarının yanlış

tahsis edilmesine ve çıktı azalmasına yol açacaktır. Kremer, Bick ve Nautz (2012) ise yüksek enflasyon oranlarının uzun vadede ekonomik büyüme üzerinde bozucu bir etkiye sahip olduğunu ancak yine de bu oranın ne düzeyde olabileceğini sormuştur. Ona göre son mali krizin ardından gelişmiş ülkeler için enflasyon hedeflerinin yüzde 2 civarında olması gerektiği konusu tartışmaya açılmıştır. Olumsuz şoklar durumunda genişlemeci para politikalarına daha fazla yer verileceğinden yüzde 4'lük bir enflasyon hedefinin uygun olduğu görülmektedir. Esasında enflasyon tek hanede kaldığı sürece büyüme üzerindeki etkilerini anlamak güçtür. Gelişmekte olan ülkeler için ise hangi enflasyon seviyesinin uygun olacağı da belirsizdir.

3.AMPİRİK LİTERATÜR ÖZETİ

3.1.Finansal Gelişmeler İle Ekonomik Büyüme İlişkisine Dair Ampirik Çalışmalar

Bankacılık sektörü içerisinde faaliyet yürüten katılım bankaları ve bu bankalarda ele alınan hizmet anlayışının finansal gelişmeler kapsamında değerlendirilmesi bağlamında Türkiye'deki katılım bankaları ile ekonomik büyüme ilişkisine dair yapılan ampirik çalışmalar özetlenmiştir. Bu çalışmalarda kullanılan veri aralığının 2000'li yıllardan sonrasını kapsaması katılım bankacılığının Türkiye'deki gelişme ve genişlemesine denk düşmektedir. Finansal gelişmelerdeki ağırlıklı paya sahip olan bankacılık faaliyetlerinin ekonomik büyüme üzerindeki etkisi düşünüldüğünde, bu etkinin kayda değer olabilmesi milli gelir içerisindeki yoğunluğu ile doğrudan ilgilidir. Bir bakıma Türkiye'de yeni gelişmekte olan katılım bankacılığı sektörünün de 2000'li yıllardan sonra oluşan milli gelirden bir etkisinin olup olmadığı merak uyandırmış ve araştırma konusu olmuştur. Elde edilen bulgular genel olarak değerlendirildiğinde, bu bankacılık türünün ve hizmet faaliyetlerinin ekonomik büyüme üzerindeki etkisi net olarak ortaya konulamamıştır. Kimi çalışmalarda bu etkinin oluştuğu, finansal ürün ve hizmetlerin ekonomik büyümeye neden olduğu; kimi çalışmalarda ise böyle bir etkinin olmadığı veya kayda değer bir faktör olamayacağı, bu nedenle nedensellik

ilişkisinin kurulamayacağı belirtilmiştir. Bu çalışmalardan bazılarını özetlemek gerekirse:

Aras ve Öztürk (2011), 2000'li yıllardan sonra Türkiye'deki katılım bankalarının fon kullandırma miktar ve bankacılık sistemi içerisindeki oranının artmasına rağmen milli gelirden önemli bir etki meydana getirmediğini; Kutlu ve Karamustafa (2019), toplam aktifler, toplanan mevduatlar ve kullandırılan krediler ile ekonomik büyüme arasında uzun dönemli bir ilişkinin bulunmadığını; Tuna ve Şekkel (2020), katılım bankacılığında faaliyetlerin reel kesimin ihtiyacını henüz karşılamakta yetersiz kaldığını; Işık (2014), toplanan fonlar ile kullandırılan kredilerin uzun dönemde ekonomik büyüme üzerinde etkili olduğunu ayrıca uzun dönemde krediler ile büyüme arasında çift, kısa dönemde ise mevduatlardan ekonomik büyümeye doğru tek yönlü; Kalaycı ve Tekin (2016), katılım fonları ile ekonomik büyüme arasında hem uzun dönemli bir ilişkinin hem de aralarında çift yönlü; Çonkar, Canbaz ve Arifoğlu (2017), kullandırılan toplam krediler ile ekonomik büyüme arasında çift yönlü; Kandemir, Arifoğlu ve Canbaz (2018), katılım bankaları tarafından on ayrı sektörden bazı sektörlerde kullandırılan krediler ile ekonomik büyüme arasında tek yönlü nedensellik ilişkisinin olduğunu; Bektaş ve Baykuş (2020) ise seçilmiş bazı sektörlerde kullandırılan krediler ile ekonomik büyüme arasında herhangi bir nedensellik ilişkisinin olmadığını tespit etmişlerdir.

Diğer ülke veya ülkeler üzerine yapılan çalışmalarda ise finansal sektör içerisinde İslami bankacılığın son yıllarda hızlı bir büyüme sergilediği ifade edilmiştir. Ali ve Azmi (2017), "İslami bankacılığın hızlı büyümesi nedeniyle finansal ekonomi literatüründe dikkatleri üzerine çektiğini"; Jawad ve Christian (2019), "İslami bankacılıktaki büyümenin, son birkaç yılda çok fazla ilgi ve dikkat çektiğini, tartışmanın şu anda teorik çerçeveden ampirik çerçeveye kaydığını, İslami bankacılık gelişimi olarak adlandırılabilir yeni bir kavramın doğmasına yol açtığını" belirtmişlerdir. Bu yönüyle İslami bankacılıktaki gelişmelerin ekonomik büyüme üzerinde önemli bir etken olup olmadığı merak uyandırmıştır.

Imam ve Kpodar (2016), "İktisat literatürünün büyük bir bölümü, finansal gelişmenin ekonomik büyümeye geniş ölçüde elverişli olduğunu gösterse de, bunun İslami bankacılığın gelişimi için de geçerli olup olmadığı sorusunun şu ana kadar ciddi bir yanıt bulamadığını"; Ali ve Azmi (2017), "bankacılık gelişiminin ekonomik büyüme üzerindeki olumlu etkisini sunan, dikkat çeken yerleşik bir literatürün olduğunu, aynı zamanda İslami bankacılığın da benzer bir etkiye sahip olup olmayacağını tartışan bir literatürün şekillenmeye başladığına" dikkat çekmişlerdir. Bu ifadelerden anlaşılacağı üzere, finansal sektör içerisinde yer alan geleneksel bankacılığın ekonomik büyüme üzerindeki etkisinin tartışılmakta olduğu ancak bunun yanında son yıllarda ciddi bir gelişme gösteren İslami bankacılığın da etkisinin tartışılması gerektiği bildirilmiştir. Konu ile ilgili yapılan çalışmaların ekseriyetle 2000 yılı ve sonrasında denk gelmesi yine dünyada İslami bankacılığın son yıllarda büyük atılım yapmasına bağlanabilir. Farklı ülke ve ülke gruplarının ele alındığı bu çalışmalarda, özellikle İslam ülkelerinin araştırmaya konu edildiği görülmektedir. Elde edilen genel bulgulara göre, İslami bankacılığın ekonomik büyüme üzerinde ne tür bir etki meydana getirdiğini söyleyebilmek oldukça güçtür. Kimi çalışmalarda bu etkinin pozitif olduğu, kimi çalışmalarda ise önemli bir etkisinin olmadığı belirlenmiştir. Aralarındaki nedensellik ilişkisinin yönü üzerine ise oldukça farklı bulgular mevcuttur. Nihayetinde çalışmalardan çıkarılan ortak politika önerisi olarak İslami bankacılık alanındaki yasal ve sistemsel eksikliklerin giderilmesi gerektiği ifade edilmiştir. Bu çalışmalardan bazılarını özetlemek gerekirse:

Yusof ve Bahlous (2013), 2000-2009 yılları arası Malezya, Endonezya ve Körfez Arap Ülkeleri İşbirliği Konseyi ülkelerinde İslami bankacılığın hem uzun hem de kısa vadede ekonomik büyümeye katkıda bulunduğunu; Imam ve Kpodar (2016), 1990-2010 yılları arası 29'u İslam İşbirliği Teşkilatına üye ülkelerden oluşmak üzere toplam 52 ülkede İslami bankacılık gelişimi ile ekonomik büyüme ilişkisinin güçlü ve pozitif olduğunu; Zirek, Çelebi ve Hassan (2016), 1999-2011 yılları arası

İslam İşbirliği Teşkilatına üye 14 ülkede İslami finans ile ekonomik büyüme arasında hem kısa hem de uzun dönemli güçlü ve pozitif bir ilişki olduğunu; Kassim (2016), 1998-2013 yılları arası Malezya'da İslami bankacılık ve finans sektöründeki gelişmelerin ekonomik büyüme üzerinde kısa dönemde bir etkisinin olmadığını ancak uzun dönemde etkili olduğunu; Jawad ve Christian (2019), 2004-2014 yılları arası İslam İşbirliği Teşkilatına üye 24 ülkede İslami bankacılığın uzun vadede ekonomik büyümeyi pozitif yönde etkilediğini ayrıca İslami bankacılıktaki gelişmelerden ekonomik büyümeye doğru tek yönlü nedensellik ilişkisi olduğunu; Caporale ve Helmi (2016), ilki İslami bankaların olmadığı, ikincisinde ise hem İslami hem de geleneksel bankaları içeren ikili bankacılık sistemine sahip gelişmekte olan 7'ser ülke karşılıklı değerlendirilerek İslami bankaların bulunduğu ülkelerde uzun dönemde kullanılan kredilerden ekonomik büyümeye doğru tek yönlü nedenselliğin olduğunu; Goaiad ve Sassi (2011), 1962-2006 yılları arası Orta Doğu ve Kuzey Afrika (MENA) bölgesindeki 16 ülkede İslami bankacılık ile ekonomik büyüme arasında zayıf bir ilişki olduğunu; Johnson (2013), 1960-2006 yılları arası 190 ile 210 ülkeden elde edilen bulgulara göre İslami bankaların yayılmasının ekonomik büyüme için önemli bir açıklayıcı güce sahip olmadığını; Ali ve Azmi (2017), 2007-2013 yılları arası İslam İşbirliği Teşkilatına üye 14 ülkede İslami bankacılığın ekonomik büyüme üzerinde küçük bir etkisinin olduğunu; Gheeraert ve Weill (2015), 2000-2005 yılları arası 70 ülkede İslami bankacılıktaki gelişimin ekonomik verimliliği bir noktaya kadar artırdığını, belirli bir seviyeden sonra ise azalttığını, yani ekonomik verimlilik üzerinde doğrusal olmayan bir etki oluşturduğunu; Ullah v.d., (2021), 2007-2017 yılları arası Pakistan'da İslami bankacılık ile ekonomik büyüme arasındaki asimetric yöntem bulgularına göre İslami bankacılıktaki pozitif ve negatif şokların uzun dönemde ekonomik büyüme üzerinde pozitif ve negatif yönde etkili olduğunu tespit etmişlerdir.

3.2.Enflasyon İle Ekonomik Büyüme İlişisine Dair Ampirik Çalışmalar

Enflasyon ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiye dair oluşturulan ampirik literatür uzun yıllardır literatürün popüler konuları arasındadır. Enflasyonun ekonomik büyüme üzerindeki pozitif, negatif veya diğer yönlü etkileri hakkında elde edilen bulgulara yönelik açıklamalar, ülkelerin gelişmişlik düzeyi, dönemler arasındaki farklılıklar, enflasyon seviyesi v.s. gibi koşullara bağlanmıştır. "Mundell ve Tobin etkisi" olarak bilinen Mundell (1963), Tobin (1965)'in çalışmaları, enflasyon ile ekonomik büyüme ilişkisinin pozitif olduğunu iddia eden araştırmalara başlıca referans kaynağı olmuştur. Ancak 1980'li yıllar ve sonrası bu ilişkinin seyrini değiştiren farklı unsurların varlığı açıklanmaya başlanmıştır.

Bu çalışmalar arasında Barro (1995), 1960-1990 yılları arası enflasyon seviyesi farklı olan üç ülke grubunu incelemiş, enflasyon ile ekonomik büyüme arasında negatif yönlü ilişki tespit etmiştir. Enflasyon seviyesi ne kadar yüksek olursa ekonomik büyüme bundan daha fazla olumsuz etkilenmektedir. Ghosh ve Phillips (1998), 1960-1996 yılları arası 145 ülke örneğinde enflasyon ile ekonomik büyüme arasında eşik seviyeleri belirleyerek doğrusal olmayan bulgular elde etmişlerdir. Enflasyon belirlenen bu eşik seviyelere kadar ekonomik büyümeyi pozitif, bu seviyelerden sonra ise negatif yönde etkilemektedir. Bruno ve Easterly (1999), enflasyon ancak yüzde 40 oranında bir seviyeye geldiğinde ekonomik büyüme ile ilişkilendirilebileceği, bu orandan sonra ise ekonomik büyümeyi negatif olarak etkilediğini açıklamıştır. Black, Dowd ve Keith (2001), ABD için düşük seviyelerdeki enflasyon oranlarının ekonomik büyüme üzerindeki etkisinin pozitif; Hodge (2006) Güney Afrika için kısa vadede ilişkinin yönünün pozitif, orta-uzun vadede ise negatif olduğunu; Altıntaş ve Koçbulut (2019), 27 OECD ülkesinde bu ilişkinin doğrusal olmadığını, yüzde 3,3 civarında bir eşik değer olduğunu; Kryeziu ve Durgiti (2019), 17 Euro bölgesi için enflasyon ile ekonomik büyüme ilişkisinin pozitif; Opeyemi (2020), Afrika

ülkelerinde bu ilişkinin negatif yönlü olduğunu bildirmişlerdir.

Enflasyon ile ekonomik büyüme ilişkisine dair Türkiye üzerine yapılan çalışmalar yabancı literatürdeki genel eğilime paralellik göstermektedir. Özellikle 1980'li yıllardan sonra Türkiye'nin dışa açılma ve serbestleşme politikaları sonrası enflasyon ile ekonomik büyüme seyrinin sıklıkla negatif yönlü olduğuna yönelik bulgular elde edilmiştir. Türkiye'de yüksek ve kronik enflasyon probleminin ekonomik büyüme ile ilişkilendirilemeyeceği ortak bir kanı durumuna gelmiştir. Yapılan çeşitli ampirik çalışma bulguları da bu kanıyı desteklemektedir. Bazı çalışmalarda değişkenler arasında herhangi bir ilişki bulunamazken, bazılarında doğrusal olmayan sonuçlar tespit edilmiştir. İlişkinin nedensellik yönüne dair ise farklı bulgular mevcuttur.

Bu araştırmalardan Çetintaş (2003), 1970-1996 yılları arası enflasyon ile ekonomik büyüme arasında negatif ilişki; Berber ve Artan (2004), 1987-2003 yılları arası enflasyon ile ekonomik büyüme ilişkisinin negatif ayrıca enflasyondan ekonomik büyümeye doğru tek yönlü nedensellik; Yapraklı (2007), 1987-2007 yılları arası enflasyon ile ekonomik büyüme arasında uzun dönemli negatif ilişki ayrıca enflasyondan ekonomik büyümeye doğru tek yönlü nedensellik; Karaçor, Özer ve Saraç (2011), 1988-2007 yılları arası enflasyon ile ekonomik büyüme arasında hem kısa hem de uzun dönemli negatif ilişki; Toker ve Gürel (2019), 1980-2016 yılları arası Mundell-Tobin etkisinin geçerliliğinin test edildiği çalışmada, enflasyon ile ekonomik büyüme arasında negatif ilişki; Barışık ve Türk (2020), 2003-2019 yılları arası enflasyon ile ekonomik büyüme arasında uzun dönemli negatif ilişki; Uysal, Mucuk ve Alptekin (2008), 1950-2006 yılları arası enflasyon ile ekonomik büyüme arasında uzun dönemde herhangi bir ilişkinin bulunmadığını; Topçu (2017), 2006-2017 yılları arası enflasyon ile ekonomik büyüme arasında uzun dönemde herhangi bir ilişkinin olmadığını ayrıca ekonomik büyümeyi enflasyona doğru tek yönlü nedensellik; Akgül ve Özdemir (2012), 2003-2009 yılları arası enflasyonun belirli bir eşik seviyeye

kadar ekonomik büyümeyi pozitif, bu eşik seviyeden sonra ise negatif yönde etkilediğini; Akan ve Kanca (2015), 1980–2013 yılları arası ekonomik büyümeden enflasyona doğru tek yönlü nedensellik; Ünal (2021), 2006-2020 yılları arası enflasyon ile ekonomik büyüme arasında eşbütünleşme ilişkisi ayrıca enflasyon ile ekonomik büyüme arasında çift yönlü nedensellik; Göçer ve Gerede (2016), 2000-2014 yılları arası ekonomik büyümede meydana gelen negatif şoklardan enflasyondaki negatif şoklara doğru tek yönlü nedensellik; Pata (2018), 1983-2015 yılları arası enflasyon ile ekonomik büyüme arasında hem kısa hem de uzun dönemde negatif ilişki; asimetrik nedensellik sonuçlarına göre enflasyonda meydana gelen negatif şoklardan ekonomik büyümedeki pozitif şoklara doğru tek yönlü nedensellik tespit etmişlerdir. Genel eğilimin aksine Canbay, Kırca ve Piralı (2019), enflasyon ile ekonomik büyüme arasında uzun dönemli pozitif ilişki; Deniz ve Koç (2019) ise değişkenler arasında pozitif ve çift yönlü nedensellik ilişkisi belirlemişlerdir.

4. VERİ SETİ, YÖNTEM VE AMPİRİK ANALİZ

Bu çalışmada katılım bankacılığındaki finansal gelişmeler ve enflasyonun ekonomik büyüme üzerindeki etkisini tespit etmek için 2005 ile 2021

yılları arası çeyreklik verilerden oluşan katılım bankaları tarafından özel sektöre kullanılan toplam krediler, tüketici fiyat endeksi (TÜFE) ve mevsim etkisinden arındırılmış cari fiyatlarla gayrisafi yurt içi hasıla (GSYH) değişkenleri kullanılmıştır. Toplam krediler ve TÜFE, Merkez Bankası Elektronik Veri Dağıtım Sistemi (EVDS); GSYH ise Türkiye İstatistik Kurumundan (TÜİK) temin edilmiştir. Değişkenlerin durağan olup olmadıklarını belirlemek için birim kök testleri, değişkenler arasındaki uzun ve kısa dönem ilişkilerini tespit etmek için Pesaran vd. (2001) tarafından geliştirilen ARDL sınır testi yaklaşımı uygulanmıştır.

4.1 Birim kök testleri

Ekonometrik modeller oluşturulurken birim kök testi sınamalarının yapılması ve durağanlık seviyelerinin tespit edilmesi gereklidir. Literatürde, birim kök testi sınaması için farklı yapılarda çok sayıda birim kök testi mevcuttur. Bu çalışmada, bunlardan Genişletilmiş Dickey-Fuller (ADF,1981), Phillips-Perron (PP,1988) birim kök testleri uygulanmıştır. Her iki yöntemin de üç modeli vardır. Ancak çalışmada kesme ve trend terimlerini içeren “trend”, sadece kesme terimi içeren “intercept” modelleri kullanılmıştır.

Tablo 2. Birim Kök Test Sonuçları

Sabitli (Intercept)					
	ADF	PP	Δ ADF	Δ PP	KARAR
lngsyh	-2.456322	-2.458669	-6.882963*(0)	-6.828812*(4)	I(1)
lnenf	2.632969	2.884742	-6.835745*(0)	-6.889327*(4)	I(1)
lnkat	-2.816660	-3.394502**(0)	-5.043210*(0)	-----	I(1)
Sabitli ve trendli (Trend)					
	ADF	PP	Δ ADF	Δ PP	KARAR
lngsyh	-2.126602	-2.198849	-7.016730*(0)	-7.260043*(6)	I(1)
lnenf	0.489770	0.805073	-7.495800*(0)	-7.492391*(9)	I(1)
lnkat	-2.207090	-2.030534	-5.440266*(0)	-5.462866*(1)	I(1)

Gecikme uzunluklarının tespiti için Schwarz bilgi kriteri kullanılmıştır. Parantez içinde olan sayılar optimal gecikme uzunluğunu, Δ sembolü birinci fark seviyesini ifade etmektedir. ***, sırasıyla %5, %1 düzeylerine karşılık gelmektedir.

Yukarıdaki tabloda belirtildiği üzere, genel olarak değişkenlerin düzeyde durağan olmadıkları, birinci farkları alındığında %1 anlamlılık düzeyinde durağanlaştığı görülmektedir. Bu genellemenin dışında kalan tek durum söz konusudur. Lnkate

değişkenin Phillips-Perron birim kök testi intercept modeli düzeyde %5 anlamlılık seviyesinde durağan çıktığı görülmektedir. Bu değişkenin geriye kalan üç durumu dikkate alındığında birinci farkta durağan olduğuna karar

verilmiştir. Sonuç olarak, ekonomik büyümeyi temsil eden $lnsyh_t$, enflasyonu temsil eden $lnenf_t$ ve katılım bankalarının kredi arzını temsil eden $lnkat_t$ değişkenlerinin birinci farkta durağanlaştığına, yani $I(1)$ olduklarına karar verilmiştir.

4.2.ARD L sınır testi

Değişkenler arası eştümleşme analizi yapabilmek için, Ardl sınır testi uygulanmıştır. Bu test yaklaşık 20 yıl önce Pesaran tarafından uygulanmaya

başlanmış ve zaman içinde geliştirilmiştir (Pesaran 1998, Pesaran ve Shin 1999, Pesaran vd. 2001). Ardl sınır testi, değişkenlerin aynı düzeyde durağan olma şartı aramadığı, değişkenlerin $I(2)$ olmaları dışında her düzeyde kullanılabilmesi, sınırlı sayıda veri üzerinde de etkili sonuçlar vermesi gibi yönleri nedeniyle daha kullanışlı bir yöntemdir. Ardl sınır testi eştümleşme modeli aşağıdaki gibi kurulmuştur:

$$\Delta lngsyh_t = \alpha_0 + \sum_{j=0}^m \alpha_j \Delta lnenf_{t-j} + \sum_{j=0}^n \beta_j \Delta lnkat_{t-j} + \sum_{j=1}^k \theta_j \Delta gsyh_{t-j} + \gamma_1 lnenf_{t-1} + \gamma_2 lnkat_{t-1} + \gamma_3 lngsyh_{t-1} + \varepsilon_t. \quad (1)$$

Burada $\alpha_j, \beta_j, \theta_j$ sayıları kısa dönem katsayılarını, $\gamma_1, \gamma_2, \gamma_3$ sayıları ise uzun dönem katsayılarını göstermektedir. m, n ve k sayıları ise farklı bilgi kriterleri (SIC ve AIC gibi) tercih edilerek tespit edilebilen uygun gecikme

uzunluğunu temsil etmektedir. Aşağıda verilmiş olan boş hipotezin (sıfır hipotezi) reddedilememesi, eştümleşmenin olmadığına işaret eder. Boş hipotez şu şekildedir:

$$H_0 = \gamma_1 = \gamma_2 = \gamma_3 = 0. \quad (2)$$

Modelde F istatistik değeri bulunduktan sonra üç farklı durumdan biri oluşur. Bulunan değer Pesaran vd (2001) tarafından belirlenen $I(1)$ kritik değerinden büyük olabilir, bu durumda boş hipotez reddedilir. Yani değişkenler arasında eştümleşme vardır. Bulunan değer $I(0)$ kritik değerinden küçük olabilir. Bu da boş hipotezin reddedilemeyeceği ve eştümleşmenin olmadığını ifade eder. Son olarak

hesaplanan değer $I(0)$ ve $I(1)$ kritik değerleri arasında bulunabilir. Bu durumda Ardl sınır testi ile olumlu veya olumsuz yorum imkanı oluşmadığı, farklı eştümleşme metodunun kullanılması gerektiği sonucuna varılabilir. Kısa dönem ilişkisini elde etmek için hata düzeltme modeli de aşağıdaki şekildedir.

$$\Delta lngsyh_t = \alpha_0 + \sum_{j=0}^m \alpha_j \Delta lnenf_{t-j} + \sum_{j=0}^n \beta_j \Delta lnkat_{t-j} + \sum_{j=1}^k \theta_j \Delta gsyh_{t-j} + \phi ECM_{t-1} + \varepsilon_t. \quad (3)$$

Kısa dönem ilişkiyi temsil eden (3) denklemindeki ϕ sayısı hata terimi katsayısını gösterir. ϕ sayısının

negatif değerli ve istatistiki olarak anlamlı olması beklenir. F-istatistik değeri Tablo 3'te verilmiştir.

Tablo 3. ARDL sınır testi sonuçları

k	F-istatistiği	%5 kritik değerler		%10 kritik değerler	
		I(0)	I(1)	I(0)	I(1)
2	5.604432	4.18	4.938	3.54	4.253

Kritik değerler 60 veri için geçerlidir. Çalışmadaki veri sayısı 56 dır.

Hesaplanan F-istatistik değeri % 5 anlamlılık düzeyinde I(0) ve I(1) kritik değerlerinin her ikisinden büyük olduğu görülmektedir. Yani %5

anlamlılık düzeyinde boş hipotez reddedilir. Bu da değişkenler arasında eştümleşme olduğunu ifade eder.

Tablo 4. ARDL(5,5,6) Tanısal test sonuçları

Test	İstatistik	Olasılık
Breusch-Godfrey Otokorelasyon	0.129356	0.8791
Breusch-Pagan-Godfrey Değişen Varyans	1.745776	0.0736
Ramsey RESET	0.412197	0.5250
Jarque-Bera Normallik	0.834079	0.6590
Cusumq	Stabil	

Modelde, hata teriminin normal dağıldığını, otokorelasyon, değişen varyans ve spesifikasyon problemi olmadığını göstermektedir. Ayrıca

modelde yapısal kırılmanın olmadığı da görülmektedir.

Tablo 5. ARDL(5,5,6) sınır testi sonuçları

Uzun Dönem Katsayıları				
Değişken	Katsayı	Standart Hata	t-istatistiği	Olasılık
lnenf**	-1.683335	0.629722	-2.673140	0.0112
lnkat*	0.371419	0.060558	6.133306	0.0000
trend**	0.034962	0.014261	2.451524	0.0192

Kısa Dönem Katsayıları ve Hata Düzeltme Terimi				
Değişken	Katsayı	Standart Hata	t-istatistiği	Olasılık
Δ lnenf	0.232964	0.384868	0.605310	0.5488
Δ lnkat*	0.624653	0.081185	7.694189	0.0000
ECM _{t-1} *	-0.545596	0.110712	-4.928070	0.0000

**, * işaretleri sırasıyla %1 ve %5 düzeyinde anlamlılığı ifade eder.

Uzun dönem ilişkisi bağlamında, lnenf ve lnkat değişkenlerinin lngsyh değişkeni üzerinde etkisi istatistiki olarak anlamlıdır. lnenf değişkeninde oluşacak %1 lik bir artış (diğer değişkenler sabitken) lngsyh değişkeninde %1.68 lik azalmaya neden olacaktır. lnkat değişkenindeki %1 lik bir artış (diğer değişkenler sabitken) ise lngsyh değişkeninde %0.37 lik artışa sebep olacaktır. Kısa

dönem ilişkisinde ise hata düzeltme teriminin istatistiki olarak anlamlı olduğu ve beklenildiği gibi negatif değerli olduğu görülmektedir. Bu da modelde kısa dönemde oluşacak sapmaların uzun dönemde dengeleneceğini göstermektedir. Bir önceki dönem meydana gelecek bir sapmanın bir sonraki dönem %54 oranında düzeltileceğini ve

yaklaşık 2 dönemde şokların etkisini yitireceği ifade edilebilir.

SONUÇ

Bankacılık ve finans alanındaki gelişmelerin ekonomik büyüme ve kalkınmadaki rolü üzerine uzun yıllardır tartışma yürütülmektedir. Konu hakkında ileri sürülen görüşler, ekseriyetle bu alandaki gelişmelerin ekonomik büyüme üzerinde kayıtsız kalamayacak bir etki oluşturduğu yönündedir. Bu gelişmeler içindeki en temel uygulama, piyasaya arz edilen toplam krediler ve bunun ekonomik büyüme ile olan ilişkisidir. Modern anlamda hemen hemen 50 yıllık bir geçmişe dayanan, geleneksel bankacılık ve finans sektöründe benzer bir faaliyet gösteren ancak temelde uygulama metodu farklı olan İslami bankacılık ve finans sistemindeki hızlı gelişim seyrinin de ekonomik büyüme üzerinde etken bir unsur olup olmadığı sorgulanmaya, bu doğrultuda İslami bankalar tarafından kullanılan toplam kredilerin ekonomik büyüme üzerindeki etkisine dair literatür oluşmaya başlanmıştır.

Finansal gelişmelerin ekonomik büyüme üzerindeki etkisinin yanında enflasyonun da hissedilir bir etki meydana getirip getirmediği literatürde tartışılan bir sorudur. Her iki literatür içinde bu değişkenlerin ekonomik büyüme üzerindeki etkisi hakkında farklı görüşler iddia edilse de finansal gelişmelerin ekonomik büyümeyi olumlu, enflasyonun ise olumsuz etkilemesi beklenmektedir. Bu beklenti, İslami bankacılık ve finans alanında da benzerdir. Bu beklentiler ve sorular ışığında Türkiye'de İslami bankacılık ve finans alanındaki gelişmeler ve enflasyonun ekonomik büyüme üzerindeki etkisi incelenmiştir. Bunun için Türkiye'de katılım bankaları olarak isimlendirilen İslami bankaların -kamu ve özel sermayeli tümünün- özel sektöre kullandırmış olduğu toplam krediler, tüketici fiyat endeksi oranları ve gayri safi yurt içi hasıla verileri alınarak aralarındaki uzun ve kısa dönemli eşbütünlüşme ilişkisi incelenmiştir.

ARDL sınır testi yöntemi ile elde edilen bulgulara göre Türkiye'de 2005 ile 2021 yılları arası katılım bankaları tarafından özel sektöre kullanılan

kredilerin GSYH üzerindeki etkisi anlamlı ve pozitifdir. Bu kredilerde yüzde 1'lik artış GSYH'yı da 0,37 artırmıştır. Bu bulgu, Türkiye'de katılım bankaları tarafından kullanılan kredilerin verimli kanallara aktarıldığını, bunun da ekonomik büyüme üzerinde etkili olduğunu göstermektedir. Ayrıca bu sonuç, finansal gelişmeler ile ekonomik büyüme arasında pozitif bir ilişkinin varlığını öne süren "arz temelli" veya "arz öncüllü" hipotezi desteklemektedir. Yapılan bu çalışma, Işık (2014) ve Kalaycı ve Tekin (2016), Yusof ve Bahlous (2013), Imam ve Kpodar (2016), Zirek, Çelebi ve Hassan (2016), Kassim (2016), Jawad ve Christian (2019)'ın çalışmalarında elde edilen sonuçlarla paraleldir. Türkiye'de 2005 ile 2021 yılları arası TÜFE'deki yüzde 1'lik artış ise GSYH'yı 1,68 azaltmıştır. Türkiye'de yükselen enflasyon oranları ekonomik büyümeyi beklenildiği gibi olumsuz etkilemektedir. Bu bulgu literatürle güçlü bir uyum içindedir. Çetintaş (2003), Berber ve Artan (2004), Yapraklı (2007), Karaçor, Özer ve Saraç (2011), Toker ve Gürel (2019), Barışık ve Türk (2020), Opeyemi (2020)'nin çalışmalarına benzer sonuçlar vermiştir.

Türkiye'de katılım bankacılığı bağlamındaki finansal gelişmelerin ekonomik büyüme üzerindeki olumlu etkisi bu sektördeki yasal ve sistemsel eksikliklerin giderilerek gelişimine odaklanılmasını gerekli kılmaktadır. Nitekim katılım bankaları tarafından kullanılan kredilerin reel sektöre aktarılma zorunluluğu, ekonomik büyüme üzerinde doğrudan etki oluşturan bir kanaldır. Türkiye'de son yıllarda bu alanda önemli gelişmeler yaşandı. Uzun yıllardır faaliyet gösteren katılım bankalarının finans sektöründe daha rekabetçi bir yapıya erişmesi, kamu sermayeli katılım bankalarının açılması, altyapılarını modernize etme çabaları, farkındalığı artırmak amacıyla çeşitli eğitsel faaliyetlerin desteklenmesi bu alandaki gelişmelerin birer göstergesidir. Uzun vade de sektör içindeki varlığını genişletmesi beklenen bu bankacılık türünün aynı zamanda ekonomik büyüme üzerinde daha fazla etkili olması muhtemeldir. Aynı zamanda Türkiye'de gerçekleşen enflasyon oranlarının ekonomik büyüme üzerindeki olumsuz

etkisi bir kez daha bu çalışmada kanıtlanmış oldu. Yüksek ve kronik enflasyon, sürdürülebilir ekonomik büyümeyle engel teşkil eden önemli bir meseledir. Bu nedenle enflasyonla mücadelede

kararlı önlemler alınmalı ve bu meseleyi ortaya çıkaran unsurlar tespit edilerek yapısal politikalar geliştirilmelidir.

KAYNAKÇA

Ali, M., & Azmi, W. (2017). Impact of Islamic Banking on Economic Growth and Volatility: Evidence from the OIC Member Countries. N. Alam, & S. A. Rizvi içinde, *Islamic Banking Growth, Stability and Inclusion* (s. 15-32). Palgrave CIBFR Studies in Islamic Finance, Palgrave Macmillan.

Altıntaş, H., & Koçbulut, Ö. (2019). Enflasyon ve Ekonomik Büyüme: OECD Ülkeleri İçin Dinamik Panel Eşik Etki Analizi. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 15(3), 629-648.

Andres, J., & Hernando, I. (1999). Does Inflation Harm Economic Growth? Evidence from the OECD. *Costs and Benefits of Price Stability* (s. 315-348). içinde University of Chicago Press.

Aras, O. N., & Öztürk, M. (2011). Reel Ekonomiye Katkıları Bakımından Katılım Bankalarının Kullandığı Fonların Analizi. *Ekonomi Bilimleri Dergisi*, 3(2), 167-179.

Barışık, S., & Türk, M. M. (2020). Türkiye'de 2001 Krizi Sonrası Enflasyon-Büyüme Etkileşimi. *Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi Dergisi*, 55(3), 2078-2093.

Barro, R. (1995). *Inflation and Economic Growth*. Cambridge: National Bureau of Economic Research.

Bektaş, S., & Baykuş, O. (2020). Seçilmiş Sektörel Krediler ve İktisadi Büyüme İlişkisinin Ampirik Analizi: Türkiye Katılım Bankaları Örneği. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 7(10), 244-258.

Berber, M., & Artan, S. (2004). *Enflasyon ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Türkiye Örneği*. Ankara: Turkish Economic Association.

Bilman, M. E. (2020). Türkiye'de İslami Bankacılık, Finansal Gelişme ve Ekonomik Büyüme Arasındaki Nedensellik İlişkilerinin Doğrusal ve Doğrusal Olmayan Yöntemlerle Analizi. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*(Prof. Dr. Sabri ORMAN Özel Sayısı), 353-369.

Black, D. C., Dowd, M., & Keith, K. (2001). *The Inflation/Growth Relationship: Evidence from*

State Panel Data. *Applied Economics Letters*, 8, 771-774.

Bruno, M., & Easterly, W. (1996). *Inflation and Growth: In Search of a Stable Relationship*. *Federal Reserve Bank of St. Louis Review*, 78(3), 139-46.

Canbay, Ş., Kırca, M., & Pirali, K. (2019). Türkiye'de Enflasyonun İktisadi Büyüme Üzerindeki Etkileri. *Uluslararası Yönetim, Ekonomi ve Politika Kongresi*, (s. 155-162). İstanbul.

Choudhury, M. A. (1992). *The Principles of Islamic Political Economy A Methodological Enquiry*. New York, USA: The Macmillan Press.

Çetintaş, H. (2003). Türkiye'de Enflasyon ve Büyüme. *I.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 28, 141-153.

Çonkar, M. K., Canbaz, M. F., & Arifoğlu, A. (2018). Mevduat ve Katılım Bankaları Kredilerinin Ekonomik Büyüme ile İlişkisi: Ekonometrik Bir Analiz. *AKÜ İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 20(1), 1-11.

Daly, S., & Frikha, M. (2016). Banks and Economic Growth in Developing countries: What about Islamic banks? *Cogent Economics & Finance*, 4(1).

Dickey, D. A., & Fuller, W. A. (1981). Likelihood Ratio Statistics for Autoregressive Time Series with a Unit Root. *Econometrica: Journal of the Econometric Society*, 49(4), 1057-1072.

Fischer, S. (1983). *Inflation and Growth*. Cambridge: National Bureau of Economic Research.

Fisher, I. (1930). *The Theory of Interest: As Determined By Impatience to Spend Income and Opportunity to Invest It*. USA: The Macmillan Company.

Ghosh, A., & Phillips, S. (1998). *Inflation, Disinflation and Growth*. IMF Working Paper.

Gillman, M., Harris, M., & Matyas, L. (2004). *Inflation and Growth: Explaining a Negative Effect*. *Empirical Economics*, 29, 149-167.

Goaied, M., & Seifallah, S. (2010). *Financial Development and Economic Growth in the MENA*

Region : What about Islamic Banking Development. Institut des Hautes Etudes Commerciales.

Göçer, İ., & Gerede, C. (2016). Cari Açık-Ekonomik Büyüme-Enflasyon ve İşsizlik Açmazında Türkiye: Yeni Nesil Bir Ekonometrik Analiz. Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi(2016 Kasım Özel Sayısı), 35-46.

Gylfason, T., & Herbertsson, T. (2001). Does Inflation Matter for Growth? Japan and the World Economy, 13(4), 405-428.

Hodge, D. (2006). Inflation and Growth in South Africa. Cambridge Journal of Economics, 30(2), 163-180.

Imam, P., & Kpodar, K. (2016). Islamic banking: Good for growth? Economic Modelling(59), 387-401.

İşık, N. (2014). Türkiye’de Katılım Bankacılığı ile Ekonomik Büyüme Arasındaki Nedenselliğin Sinanması. Bankacılar Dergisi(91), 75-85.

Jawad, A., & Christian, K. (2019). Islamic Banking and Economic Economic Growth: Applying the Conventional Hypothesis. Journal of Islamic Monetary Economics and Finance, 5(1), 37-62.

Kalaycı, S., & Tekin, B. E. (2016). Interactions between Economic Growth, FDI and Islamic Banking Development in Turkey. International Journal of Business and Management, 11(8), 230-240.

Kandemir, T., Arifoğlu, A., & Canbaz, M. F. (2018). Sektörel Krediler ve Ekonomik Büyüme Arasındaki Nedensellik İlişkisi: Türkiye Katılım Bankaları Örneği. Aksaray Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 10(2), 19-30.

Karaçor, Z., Özer, H., & Saraç, T. B. (2011). Enflasyon ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Türkiye Ekonomisi Üzerine Ekonometrik Bir Uygulama (1988-2007). Niğde Üniversitesi İİBF Dergisi, 4(2), 29-44.

Kassim, S. (2016). Islamic Finance and Economic Growth: The Malaysian Experience. Global Finance Journal, 30, 66-76.

Kremer, S., Bick, A., & Nautz, D. (2013). Inflation and Growth: New Evidence from a Dynamic Panel Threshold Analysis. Empirical Economics, 44, 861-878.

Kryeziu, N., & Durguti, E. (2019). The Impact of Inflation on Economic Growth: The Case of Eurozone. Finance & Banking Studies, 8(1), 1-9.

Kutlu, M., & Karamustafa, O. (2019). Katılım Bankalarının Ekonomik Büyümede Rolü: Mevduat Bankaları İle Karşılaştırmalı Bir Analiz. İşletme Araştırmaları Dergisi, 11(4), 3025-3034.

Metzler, L. A. (1951). Wealth, Saving, and the Rate of Interest. The University of Chicago Press, 59(2), 93-116.

Mundell, R. (1963). Inflation and Real Interest. Journal of Political Economy, 71, 280-83.

Opeyemi, A. F. (2020). Impact of Foreign Direct Investment and Inflation on Economic Growth of Five Randomly Selected Countries. Journal of Economics and International Finance, 12(2), 65-73.

Patrick, H. T. (1966). Financial Development and Economic Growth in Underdeveloped Countries. Economic Development and Cultural Change, 14(2), 174-189.

Pesaran, M. H. (1997). The Role Of Economic Theory İn Modelling The Long Run. The Economic Journal, 178-191.

Pesaran, M. H., & Shin, Y. (1998). An Autoregressive Distributed-Lag Modelling Approach To Cointegration Analysis. Econometric Society Monographs(31), 371-413.

Pesaran, M. H., Shin, Y., & Smith, R. P. (2001). Bounds Testing Approaches to the Analysis of Level Relationships. Journal of Applied Econometrics, 16(3), 289-326.

Phillips, P. C., & Perron, P. (1988). Testing for a Unit Root in Time Series Regression. Biometrika, 75(2), 335-345.

Rafay, A., & Farid, S. (2017). Dynamic Relationship between Islamic Banking System and Real Economic Activity: Evidence from Pakistan. Journal

of King Abdulaziz University, *Islamic Economics*, 30(2), 97-114.

Robinson, J. (1952). *The Generalisation of the General Theory and other Essays*. London: Macmillan.

Schumpeter, J. A. (1911). *The Theory of Economic Development*. Cambridge: MA: Harvard University Press.

Sidrauski, M. (1967). Inflation and Economic Growth. *Journal of Political Economy*, 75(6), 796-810.

Tobin, J. (1965). Money and Economic Growth. *Econometrica*, 33, 671-84.

Toker, K., & Gürel, S. P. (2019). Enflasyon-Ekonomik Büyüme İlişkisi: Türkiye Ekonomisinde Mundell-Tobin Etkisinin Analizi. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi Dergisi*(36), 335-348.

Tuna, Y., & Şekkeli, F. E. (2020). Katılım Bankacılığının Reel Kesime Etkileri. *Business&Management Studies: An International Journal*, 8(2), 1501-1522.

Ullah, A., Zhao, X., Kamal, M. A., Riaz, A., & Zheng, B. (2021). Exploring Asymmetric Relationship between Islamic Banking Development and

Economic Growth in Pakistan: Fresh Evidence from a Non-Linear ARDL Approach. *International Journal of Finance & Economics*, 26(4), 6168-6187.

Uysal, D., Mucuk, M., & Alptekin, V. (2008). Türkiye Ekonomisinde Vektör Otoregresif Modeli İle Enflasyon-Büyüme İlişkisinin Analizi. *Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(8), 55-71.

Yapraklı, S. (2007). Enflasyon ve Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişki: Türkiye için Eş-Bütünleşme ve Nedensellik Analizi. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10(2), 287-301.

Yazdan, G. F., & Hossein, S. S. (2012). Analysis of Islamic Bank's Financing and Economic Growth: Case Study Iran and Indonesia. *Journal of Economic Cooperation and Development*, 33(4), 1-24.

Yusof, R. M., & Bahlous, M. (2013). Islamic Banking and Economic Growth in GCC & East Asia Countries A panel cointegration analysis. *Journal of Islamic Accounting and Business Research*, 2(4), 151-172.

Zirek, D., Celebi, F., & Hassan, M. K. (2016). The Islamic Banking and Economic Growth Nexus: A Panel VAR Analysis for Organization of Islamic Cooperation (OIC) Countries. *Journal of Economic Cooperation and Development*, 37(1), 69-100.